

которые их артикулируют; получили дальнейшее развитие взгляды на структурные и содержательные особенности профессионального самоопределения специалистов социальной сферы на различных этапах их профессиональной подготовки; подходы к средствам и технологиям социально-психологического обеспечения этого процесса, содержащие меры личной, межличностной и микросоциальной направленности.

Ключевые слова: социальная сфера, специалисты социальной сферы, профессиональное самоопределение, составляющие профессионального самоопределения.

Savchuk O.A.

Components of professional self-determination of specialists in the social sphere: socio-psychological aspect

The article proposes a structural and functional model of professional self-determination of specialists in the social sphere on the orientation-motivational, system-activity, productive-interiorization stages of this process and defines the content and configuration of its components (cognitive-target, value-content, personality-functional); the levels of development of professional self-determination of specialists in the social sphere at different stages of their professional training are singled out; the concept of the socio-psychological conditioning of the process of professional self-determination of specialists in the social sphere is expanded, including its indicators and the system of internal (psychological) and external (social) conditions that articulate them; the views on the structural and substantive features of professional self-determination of specialists in the social sphere at various stages of their professional training were further developed; approaches to the means and technologies of socio-psychological support of this process, containing measures of personal, interpersonal and microsocial orientation.

Key words: social sphere, social sphere specialists, professional self-determination, components of professional self-determination.

Савчук Олександр Анатолійович – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк.

УДК 159.942.2

Борисенко В.М.

РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ

У статті обґрунтовуються особливості формування емоційної компетентності у студентів впродовж усіх років навчання, розкриваються ті

зміни, які відбуваються у свідомості студентів в залежності від характеру сприйняття ними навчальної інформації з першого до останнього курсу. Підкреслюється вплив ускладнення теоретичних знань і використання їх для набуття практичного досвіду, передбаченого вузівськими програмами, для формування власної позиції на багато речей професійно значущих практичних дій; обґрунтовується важливість створення викладачем сприятливого позитивного мікроклімату, доброзичливих стосунків між викладачами і студентами, коли викладачі дають пояснення по мірі виконання студентами практичних завдань, з одного боку, а з іншого боку – організують студентів на виконання таких видів робіт, якими передбачено розвиток у них творчого підходу до виконання професійно важливих завдань з метою напрацювання практичного досвіду у підборі форм і методів найбільш конструктивного і результативного виконання роботи, оволодіння професійними вміннями і навичками. Звертається увага на необхідність формування адекватної самооцінки, яка сприяє формуванню адекватної поведінки у будь-яких емоційних станах. Характеризуються види завдань, виконання яких забезпечує напрацювання позитивного емоційного досвіду у взаємодії з іншими людьми.

Розкривається професійна цінність практичної діяльності, в процесі якої у студентів є можливість апробації професійно значущих якостей для роботи з людьми різних вікових категорій. Підкреслюється багатогранність і складність фахової діяльності, зміст якої передбачає глибоку підготовку студентів, у зв'язку з чим програма має комплексний характер і спрямована на опанування студентами усіх чотирьох виділених нами компонентів емоційної компетентності: саморегуляції власних емоцій; розпізнавання і регулювання емоцій інших людей, емпатії та рефлексії. Кожному із названих компонентів емоційної компетентності присвячено розділ спеціально підібраних форм роботи.

Ключові слова: емоційна компетентність, фахівець соціономічного напрямку, розпізнавання власних емоцій, регулювання емоцій інших, емпатія, рефлексія.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство перебуває у стані розбудови демократичної держави та інтеграції у європейський простір. Це вимагає толерантності, емоційно позитивного ставлення до інших народів і культур, які проявляються, зокрема, і в професійній діяльності фахівців, що спілкуються і взаємодіють з представниками своїх професій інших країн.

У зв'язку з цим емоційна компетентність фахівців, зокрема, соціономічного напрямку набуває особливої значущості, що мусить знайти відображення у системі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття проблема емоційної компетентності, емоційної готовності до співпраці у професійній діяльності набуває все більшої актуальності. Багато науковців досліджували цю проблему. Кожний із дослідників обґрунтовував певні аспекти

формування емоційної компетентності. Так, І. Філіппова вважає, що досвід емоційної компетентності напрацьовується шляхом тривалої практики, зворотного зв'язку і особистого ентузіазму [1, с.72]; Р. Попелюшко радить починати формування емоційної компетентності з виявлення власних можливостей (сильних і слабких сторін) особистості; Г. Радчук пропонує перелік завдань, виконання яких сприяє формуванню емоційної компетентності [2, с.65-66]; Т. Циганчук вважає, що формування необхідного рівня емоційної компетентності досягається поєднанням теоретичних знань і відповідних вправ, які вимагають свідомої емоційної саморегуляції [3, с.26]; Л. Куліков зосереджує увагу на факторах, які сприяють формуванню емоційної компетентності (фактор соціального середовища; особливості особистості: оптимізм, активне ставлення до життєвих ситуацій, впевненість; домінування позитивних емоцій; розвиненість поведінкової сфери [4, с.531-537]; І. Орлова вважає важливим елементом емоційної компетентності фахівця наявність відповідного рівня рефлексивної культури, яка визначається здатністю і готовністю фахівця творчо осмислювати і долати проблемні конфліктні ситуації; умінням адаптуватися у незвичних міжособистісних відносинах; умінням ставити і розв'язувати неординарні практичні завдання [5, с. 29]; О. Кручак (практичний психолог) вважає, що найбільшою владою фахівця є здатність володіти собою, щоб інші не володіли тобою, а також здатність змінити негативні думки на позитивні [6, с.19]; О. Лазаревська вважає, що емоційна компетентність у студентів-майбутніх фахівців соціономічного напрямку починає формуватися із взаємовідносин викладач-студент, де викладач «відкриває» для себе студента і допомагає йому «відкрити» самого себе, зрозуміти свої сильні і слабкі сторони в процесі співпраці з ним «на рівних» [7, с.4] та ін.

Крім усього вище викладеного, як наголошує В. Зарицька [8, с. 222], слід в першу чергу керуватися законом України «Про освіту», де сказано, що розвиток будь-якого аспекту освіти в процесі професійної підготовки фахівців мусять бути спрямовані на розв'язання завдань формування загальної культури особистості, в тому числі і емоційної, яка є наслідком сформованості емоційної компетентності, що забезпечує психологічно комфортні умови для встановлення позитивних стосунків між людьми в процесі їх співпраці.

Разом з тим, у науковій літературі немає програми формування емоційної компетентності у студентів-майбутніх фахівців соціономічного напрямку, де б охоплювалися усі найсуттєвіші складові цієї важливої професійної здатності.

Мета статті – обґрунтувати доцільність розробки програми формування емоційної компетентності у студентів-майбутніх фахівців соціономічного напрямку, реалізація якої забезпечить сформованість найсуттєвіших її складових: саморегуляція емоцій; розпізнавання і регулювання емоцій інших; емпатія, рефлексія.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Комплексна програма формування емоційної компетентності студентів протягом навчання у

вузі передбачає поглиблену увагу психологів до емоційного компоненту професійної діяльності майбутніх фахівців соціономічного напрямку в процесі викладання психологічних дисциплін з урахуванням особистостей сприйняття студентами навчальної інформації від першого до останнього курсу, де студенти першого курсу більш категоричні, більшість з них мають завищену самооцінку, ще не усвідомлюють, що на багато речей існує кілька тлумачень вчених і кожний з них дає своє обґрунтування тієї чи іншої позиції; на другому курсі вони уже усвідомлюють виникнення, процес протікання, різні точки зору на одне і те ж психологічне поняття; на третьому курсі більш усвідомлено і виважено ставляться до різних точок зору у психологічній науці на ті чи інші явища і процеси, починають аналізувати їх і дотримуватись якоїсь із них; на четвертому курсі студенти, маючи достатньо солідний запас знань, починають вибудовувати власне бачення психологічних проблем і створювати власне обґрунтування своєї позиції, погляду на ті чи інші психологічні процеси.

Оскільки у студентів відбувається розширення знань з року в рік, набуття досвіду виконання різнопланових завдань теоретичного і практичного спрямування, то і форми, методи формування у них емоційної компетентності повинні ускладнюватись за рахунок створення викладачами психології відповідного емоційного мікроклімату в групах студентів, у стосунках студентів з викладачами, у підвищенні вимог до студентів з метою більш ретельного ставлення до своїх емоційних реакцій на посилення до них вимог, регулювання їх емоцій, чим показувати приклад емоційно позитивної, ділової взаємодії, формування відповідальності студентів перед викладачами за своєчасне виконання необхідних завдань. Такий підхід викладачів психології до навчальної, наукової та іншої роботи студентів сформує у них відповідальне і професійно обґрунтоване ставлення до навчальної діяльності, до вимог вузівської системи і сприятиме сформованості емоційно виваженої адекватної поведінки.

Формування адекватної поведінки студентів обумовлюється самооцінкою емоційного стану, що є складовою частиною програми розвитку їх емоційної компетентності. З цього приводу у програмі передбачено ряд вправ, спрямованих на формування саме адекватної самооцінки будь-яких своїх станів, свого «Я», залежно від конкретної ситуації. Відповідно до структурного аналізу кожна особистість, як зазначає Р. Попелюшко [9, с. 57], має такі основні стани: «стан – Я», стан «Я – батько, мати», «Я – дорослий», стан «Я» – дитина» кожний з яких є джерелом певної поведінки і певних емоційних реакцій, викликаних стійким типом сприйняття і переживання, які існують зараз або існували раніше. Р. Попелюшко характеризує ці стани таким чином.

Стан «Я» – це стійкий тип сприйняття і переживань, пов'язаних з відповідним стійким типом поведінки.

Стан «Я – батько, мати», включає установки і поведінку, запозичену, в першу чергу, від батьків (критичний і турботливий тип поведінки).

Стан «Я – дорослий» не залежить від віку особистості. Він орієнтований

на сприйняття реальності і на отримання об'єктивної інформації.

Стан «Я – дитина» включає всі спонування, які виникають у дитини природним чином, тоді вона діє так, як діяла сама у дитинстві.

Досвід напрацювання поведінки студента у вище названих станах відбувається на практичних заняттях з психології при розв'язанні будь-яких професійно-спрямованих ситуацій, коли викладач пропонує студентам розв'язати її з чотирьох вище названих позицій. Це будуть творчі роботи, де і виявлятиметься рівень професійного ставлення до розв'язання ситуації, запропонованої викладачем або самим студентом. Такі вправи носитимуть не тільки самооцінний, а і рефлексивний характер та свідчатимуть про рівень сформованості професійних емоційних реакцій, про здатність володіти навичками самоаналізу і цілісного аналізу будь-якої ситуації, про вміння працювати «тут і тепер», займати партнерську позицію; здійснювати реальне управління груповим процесом та індивідуальною психокорекцією, які ґрунтуються на результатах психодіагностики.

Практична діяльність студентів дає можливість апробації і розвитку професійно значущих якостей та опанування основами роботи з людьми різних вікових категорій (дітьми, їх батьками, вчителями та ін.). Саме психологічна практична діяльність забезпечує особистісно-професійне ставлення фахівця, бо передбачає оволодіння різними видами професійної діяльності і формування потреби професійного самовдolenня через самопізнання, самовизначення студента в різних професійних функціях у реальних умовах [2, с. 66].

Оскільки робота фахівця соціономічного напрямку надзвичайно багатогранна і відповідальна, то вона передбачає глибоку підготовку студентів до активної творчої і соціально значущої діяльності, вимагає від нього різносторонніх знань і практичних умінь: знати основи наукового людинознавства і соціальної картини світу; основні державні нормативні документи, постанови і юридичні аспекти, що визначають взаємини людини і різних соціальних інститутів, методологічні принципи і методи дослідження психологічної науки, історію і сучасні тенденції розвитку світової науки про людину та її зв'язки з соціумом; основи соціальної політики і соціального захисту різних верст населення; шляхи соціалізації особистості у різних сферах суспільного життя та вміння усе це втілювати у практичній діяльності, зокрема, застосовувати науково обґрунтовані форми роботи; проводити діагностування, на основі чого розробляти відповідні корекційні програми, спрямовані на відновлення частково втрачених особистісних якостей, форм взаємостосунків з іншими людьми, в одних випадках, та проводити відповідну профілактичну роботу, пов'язану з попередженнями конфліктних стосунків між людьми, в інших випадках; вміння аналізувати ситуації і приймати виважені рішення в межах своїх повноважень, узагальнювати і поширювати передовий досвід ефективної соціально значущої роботи з різними категоріями населення відповідно до структури і завдань тих чи інших соціальних інститутів і установ; здійснювати науково-дослідну і методичну діяльність для удосконалення

діяльності у соціономічній сфері.

Виходячи із розробленої нами структури емоційної компетентності, яка включає чотири основні компоненти (саморегуляція власних емоцій; розпізнавання і регулювання емоцій інших людей; емпатія; рефлексія) і вміщує в кожний компонент по чотири здатності, що в цілому передбачає розвиток 16 здатностей, які засвідчуватимуть рівень розвитку цієї важливої складової фахової підготовки, передбачена програма взаємодії викладацького складу і студентів у процесі навчально-наукової діяльності впродовж всього періоду навчання у вузі. Визначені нами 16 здатностей сприяють розвитку інших якостей, які необхідні у професійній діяльності (пізнавальні, ділові, моральні, комунікативні та інші більш конкретні, наприклад, нівелюється така якість як заздрощі, бо діяльність людини зосереджується: на самоаналізі власної діяльності, орієнтації на власний успіх, на необхідність співпраці з іншими, більш досвідченими людьми; на порівнянні себе з самим собою вчорашнім; на отриманні задоволення від своїх успіхів і прагнення до самовдосконалення; на розумінні переваг у співпраці з іншими перед відчуженістю від інших через те, що вони більш успішні; налаштуванні себе на співпрацю з більш досвідченими фахівцями, щоб набратись у них досвіду професійної роботи; на емпатії до них, солідарності, а не заздрощів, та ін.).

Відповідно до вибраних нами чотирьох компонентів у структурі формування емоційної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічного напрямку програма складається з чотирьох розділів. У кожному розділі передбачено проведення восьми занять, які забезпечують основні напрацювання умінь, навичок, певного досвіду, необхідного для успішної фахової діяльності. Таким чином, програма вміщує 32 заняття, участь у яких студентів дозволяє набувати необхідного практичного досвіду.

Заняття першого розділу програми присвячені розвитку саморегуляції емоцій. Ним передбачено навчити студентів: розуміти власні емоції; проявляти їх по мірі необхідності або стримувати; раціоналізувати негативні емоційні стани шляхом пошуку альтернативи; проявляти власні емоційні стани невербальними шляхами; підбирати конструктивні форми прояву емоцій у спілкуванні і взаємодії; вміти адекватно оцінювати прояв власних емоцій у конкретних ситуаціях; вміти позитивно сприймати оцінку прояву своїх емоцій іншими, зокрема і в структурі професійної діяльності. Цінність вище названих умінь повинен усвідомити кожний студент, бо вони формують ціннісні орієнтації, найважливішими серед яких є:

- потреба у самореалізації;
- потреба у самоповазі;
- потреба у позитивних соціальних зв'язках з іншими людьми;
- потреба у безпеці;
- потреба у корисності позитивних стосунків;
- потреба у розумінні себе іншими.

Задоволення особистістю вище названих потреб у повсякденному житті

і професійній діяльності здійснюється за умови врахування таких факторів, як: фактор соціального середовища, особистісні особливості, здатність до прогнозування, наявність домінування позитивних емоцій, активна, продуктивна поведінка, здатність до вольової саморегуляції емоцій [4, с. 531-537].

Заняття другого розділу програми присвячені формуванню у студентів здатності розпізнавати і розуміти емоції інших людей. У цьому розділі заняття розпочинаються із встановлення емоційно позитивних контактів у процесі спілкування і взаємодії навіть у швидко змінюваних умовах; в ході спілкування і взаємодії відпрацьовуються стилі поведінки, що сприяють уникненню конфліктних ситуацій; відпрацьовується здатність розпізнавати емоційні стани інших та причини їх виникнення за невербальними ознаками; вчать знаходити слова для відмови від участі у діях чи розмовах, які студенти вважають для себе неприйнятними, шляхом переконання інших для уникнення конфліктних ситуацій; вчать доказово пояснювати емоції інших людей, розпізнавати наміри інших людей через демонстрацію тих чи інших емоцій; впливати на емоції інших людей і регулювати їх прояв.

Заняття третього розділу програми присвячені розвитку емпатії – здатності прислухатися до переживань інших людей, відчувати ці переживання, приймати і переживати емоційний стан інших людей як свій власний, створювати навколо них позитивний емоційний мікроклімат.

У цьому розділі емпатія розглядається як складова емоційної компетентності. Практична діяльність студентів передбачає формування емпатійного ставлення до інших людей, закріплення саморегуляції емоцій і впливу на прояв емоцій іншими. Перше і друге заняття присвячені уточненню і деталізації сутності самого поняття «емпатія», її цінності для фахової діяльності соціономічного напрямку, а практичні вправи сприяють розвитку проявів емпатії під час спілкування і взаємодії. Третє і четверте заняття сприяють розвитку практичних навичок співчутливого становлення до інших засобами організації позитивного мікроклімату навколо клієнта або групи осіб (позитивне ставлення і повага; позиція недооцінювання шкоди недоліків і допомога у пошуках позитивних альтернатив, проявляти безпосередність, відкритість, щирість у наданні допомоги чи організації самої людини на розв'язання своїх проблем. На заняттях п'ять і шість студенти вчать сприймати емоційний стан інших як свій власний і прагнути якомога швидше, якісніше заспокоїти людину і стати на її захист. На заняттях сім і вісім студенти вчать створювати навколо інших позитивний мікроклімат як передумови забезпечення емоційної рівноваги в процесі професійної діяльності.

Усі вісім занять у сукупності забезпечують чітке розуміння студентами сутності емпатії як невід'ємної складової професійної діяльності і дають можливість напрацювати певний досвід проявляти емпатію і використовувати для успішної фахової діяльності.

Четвертий розділ програми розвитку емоційної компетентності студентів призначений для деталізації сутності і значущості для професійної

діяльності рефлексії: здатність визначати, яку саме емоцію відчуває, як проявляє і чому саме так проявляє людина; визначати силу і можливу тривалість прояву емоцій, мотивацію прояву.

Спочатку студенти детально знайомляться з поняттям і сутністю рефлексії, виокремлюють поняття «рефлексивна компетентність», її цінність для професійної діяльності, покрокову структуру (За І.В. Орловою [5, с.25]), рефлексивні уміння.

Заняття третє і четверте присвячені розвитку рефлексивного слухання. На цих заняттях уточнювались способи активного слухання, об'єктивного зворотнього зв'язку з тим, хто говорить для контролю точності сприйняття почутого, який може характеризуватись за такими ознаками (І.В. Орлова [5, с. 30-31]):

- 1) здатність уточнювати смисл окремих фраз;
- 2) вміння перефразувати думку;
- 3) вміння озвучити почуте іншими словами;
- 4) вміння зробити резюме, підсумувати сказане раніше.

В сукупності вище названі ознаки (уміння) сприяють забезпеченню необхідного рівня загальної рефлексивної компетентності.

На п'ятому і шостому заняттях продовжувалось формування у студентів здатності визначати мотиви прояву емоцій, регулювати їх силу і тривалість; в цілому вчитись користуватися рефлексією.

На сьомому і восьмому заняттях визначаються складні емоції за сукупністю простих емоцій. Студенти вчать визначати складні емоції за сукупністю простих, аналізувати їх складність і можливі наслідки, на основі чого давати їм оцінку, пропонувати, вибирати методи впливу на ситуацію, щоб регулювати емоційні прояви інших людей. Одним із завдань у цьому випадку є «відкриття» студентом «самого себе», своїх можливостей (особистісного ресурсу) і «відкриття» студента викладачем, щоб цілеспрямовано впливати на формування його як фахівця. Саме цей факт, як доводять вчені, дає високі результати професійної підготовки.

Тільки зустрічна взаємодія та активність викладачів і студентів на шляху розв'язання простих і складних проблем сприяє ефективній фаховій підготовці студентів.

Таким чином, підвищення рівня емоційної компетентності студентів досягається поєднанням теоретичних знань і практичних вправ, спрямованих на активізацію процесів специфічної і неспецифічної активності особистості та використаних нею технік, які вимагають свідомої самореалізації емоцій, що призводить, як запевняє, зокрема, Т. Циганчук [3, с. 26], до формування цілісного бажання прояву відповідного емоційного стану особистості, що і визначає її емоційну компетентність.

Висновки. Усе вище викладене дозволяє стверджувати, що емоційна компетентність як важлива складова професійної підготовки студентів-майбутніх фахівців соціономічного напрямку напрацьовується протягом усього

періоду навчання у вузі. Сприяє ефективному напрацюванню цієї якості спеціальна комплексна програма, побудована на тісній взаємодії викладача і студентів при активній участі останніх.

Програмою передбачено цілеспрямоване формування усіх виділених нами складових емоційної компетентності, які в сукупності забезпечують її сформованість на кінець навчального процесу.

Перспективи подальшого дослідження мають полягати у більш глибокій конкретизації видів співпраці викладача і студентів, яка забезпечує належний рівень сформованості емоційної компетентності у студентів-майбутніх фахівців соціономічного напрямку.

Література

1. Філіппова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації / І. Філіппова // Соціальна психологія. – 2007. - № 4. – С. 68-79.
2. Радчук Г.К. Організація практики у системі професійної підготовки психологів / Г.К. Радчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. - № 8(89). – С. 65-74.
3. Циганчук Т.В. Підвищення стресостійкості у студентів ВНЗ / Т.В. Циганчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. - № 8(137). – С. 18-30.
4. Куликов Л.В. Модель регуляції настроєння / Л.В. Куликов // Психология состояния. Хрестоматия / Под ред. А.О. Прохорова. – М.: ПЕРСЭ, СПб. : Речь, 2004. – С. 531-537.
5. Орлова И.В. Тренинг профессионального самосознания: теория, диагностика и практика педагогической рефлексии / И.В. Орлова. – СПб.: Речь, 2006. – 128 с.
6. Кручак О. Володіти собою – найбільша влада / О. Кручак // Психолог. – 2016. - № 5-6 (581-582). – С. 19-22.
7. Лазаревська О.М. Психологічні проблеми підготовки студента (На прикладі підготовки майбутнього вчителя музики) / О.М. Лазаревська // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. - № 1(38). – С. 3-5.
8. Зарицька В.В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки: [Монографія] / В.В. Зарицька: КПУ, 2010. – 304 с.
9. Попелюшко Р.П. Програма корекції відхилень у розвитку самооцінки студентської молоді / Р.П. Попелюшко // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. - №8(89). – С.55-65.

Транслітерація

1. Filippova I. Emotsiynnyu intelekt yak zasib uspishnoyi samorealizatsiyi / I. Filippova // Praktychna psykhohiyya ta sotsialna robota. – 2006. - № 8(89). – S. 65-74.

2. Radchuk H.K. Orhanizatsiya praktyky u systemi profesiynoyi pidhotovky psykholohiv /H.K. Radchuk // Praktychna psykholohiya ta sotsialna robota. – 2006. - № 8(89). – S. 65-74.

3. Tsyhanchuk T.V. Pidvyshchennya stresostiykosti u studentiv VNZ / T.V. Tsyhanchuk // Praktychna psykholohiya ta sotsialna robota. – 2010. - № 8(137). – S. 18-30.

4. Kulykov L.V. Model regulyatsyy nastroenyia / L.V. Kulykov // Psykholohyya sostoyaniia. Hrestomatyya / Pod red. A.O. Prokhorova. – M.: PERSE, SPb. : Rech, 2004. – S. 531-537.

5. Orlova Y.V. Trenyng professyonalnogo samosoznaniia: teoryia, dyagnostyka u praktyka pedagogycheskoy refleksyy / Y.V. Orlova. – SPb.: Rech, 2006. – 128 s.

6. Kruchak O. Volodity soboyu – naybilsha vlada / O. Kruchak // Psykholoh. – 2016. - № 5-6 (581-582). – S. 19-22.

7. Lazarevska O.M. Psykholohichny problemy pidhotovky studenta (Na prykladi pidhotovky maybutnoho vchytelya muzyky) / O.M. Lazarevska //Praktychna psykholohiya ta sotsialna robota. – 2002. - № 1(38). – S. 3-5.

8. Zarytska V.V. Teoretyko-metodolohichni osnovy rozvytku emotsiynoho intelektu u konteksti profesiynoyi pidhotovky: [Monohrafiya] / V.V. Zarytska: KPU, 2010. – 304 s.

9. Popelyushko R.P. Prohrama korektsiyi vidkhylen u rozvytku samoosinky studentskoyi molodi / R.P. Popelyushko // Praktychna psykholohiya ta sotsialna robota. – 2006. - №8(89). – S.55-65.

Борисенко В.М.

Разработка программы формирования эмоциональной компетентности студентов-будущих специалистов социномического направления

В статье обосновываются особенности формирования эмоциональной компетентности в системе высшего образования, раскрываются изменения, которые происходят в сознании и поведении студентов в зависимости от характера восприятия учебной информации на протяжении всего периода обучения. Подчеркивается влияние усложнения теоретических знаний и использование их для приобретения практического опыта. Обосновывается важность создания преподавателем приемлемого позитивного микроклимата, доброжелательных отношений между преподавателями и студентами, когда преподаватели объясняют по мере выполнения студентами практических заданий, с одной стороны, а с другой стороны – организуют студентов на выполнение таких видов работ, которыми предусмотрено развитие у них творческого подхода к выполнению профессионально важных заданий. Обращается внимание на формирование при этом адекватной самооценки, характеризуются виды заданий, выполнение которых обеспечивают наработку позитивного эмоционального опыта в процессе взаимодействия с другими

людьми. Подчеркивая многогранность и сложность профессиональной деятельности, программа имеет комплексный характер и построена в соответствии с выделенными нами компонентами эмоциональной компетентности.

Ключевые слова: эмоциональная компетентность, специалист социономического направления, распознавание собственных эмоций, регуляция эмоций других, эмпатия, рефлексия.

Borisenko V.M.

Development of a Program for the Formation of Emotional Competence of Students Who Are Future Specialists in the Socionic Sphere

The article substantiates the features of the formation of emotional competence in the system of higher education, reveals the changes that occur in the minds and behavior of students, depending on the nature of the perception of educational information throughout the training period. The influence of the complication of theoretical knowledge and its use for acquiring practical experience is emphasized. The author substantiates the importance of creating an acceptable positive microclimate by the teacher, friendly relations between teachers and students, when teachers explain as they perform practical tasks, on the one hand, and on the other hand organize students to perform such types of work, which stipulate the development of their creative approach to implementation of professionally important tasks. The attention is drawn to the formation at the same time of an adequate self-evaluation, types of tasks are characterized, the implementation of which ensures the development of positive emotional experience in the process of interaction with other people. Stressing the versatility and complexity of professional activity, the program has a complex nature and is built in accordance with the components of emotional competence that we have emphasized.

Key words: *emotional competence, specialist in socionic sphere, recognition of own emotions, regulation of emotions of others, empathy, reflection.*

Борисенко Валентина Модестівна – аспірант, викладач кафедри практичної психології Класичного приватного університету.

УДК 159.923

Назимко О.В.

АНАЛІЗ РОЗУМОВИХ ДІЙ СТУДЕНТІВ ПРИ СПРИЙНЯТТІ ТА ПОРОЖДЕННІ ІНШОМОВНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ

У статті наведено дослідження когнітивних особливостей формування розумових дій при сприйнятті та породженні мовленнєвого висловлювання в процесі навчання іноземній мові у вищих навчальних закладах. Розроблено комплекс діагностичних методів, які дозволяють виконати їх екстеріоризацію, порівняння та відображення в графічній та цифровій формі